

Vårt syn på barn - et jubileum verd?

TEKST

Magne Raundalen

PUBLISERT 5. november 2009

Magne Raundalen, denne månedens kronikkforfatter, er bestefar og spesialist i barnepsykologi, knyttet til Senter for Krisepsykologi i Bergen. Sammen med Karen Kollien Nygaard, Kjell Underlid, Ingunn Skre, Guri Vindegg og Peder Kjøs er han invitert av Tidsskriftet som fast kronikør. Neste måned: Karen Kollien Nygaard.

Vårt syn på barnet er et grunnleggende og viktig tema. Det bestemmer hvordan vi tenker. Tenkningen om hva som er bra og best for barn, styrer våre handlinger. Det gjelder så vel i dagliglivets oppdragelse som i planleggingen av politikken. Selv om denne kronikken ikke kan betraktes som en helhetlig gjennomgang, den er sterkt preget av personlige synspunkter, vil jeg likevel ha vår tenkning om barn som utgangspunkt for et lite jubileum som gjerne kan knyttes til at Psykologforeningen har fylt 75 år. Gjennom sin eksistens og sine medlemmer har foreningen absolutt bidratt til et syn på barn til barnets beste.

Synet på barn har dype røtter i historien, preget av religion og kultur, og først i det 20. århundre blir det utfordret av systematisert kunnskap med framveksten av barnepsykologien i hovedrollen. Selv om kunnskapen på mange områder provoserte religionen og tradisjonene, ble det aldri snakk om en revolusjonerende effekt.

Et eksempel er kampen mot vold mot barn. Fram til denne dag er det bare et fåtall land som har en lovgivning som eksplisitt forbyr foreldre å slå barn som en del av oppdragelsen, til tross for at vi har hatt kunnskaper om alvorlige skadevirkninger gjennom årtier. Det vil si at den lange tradisjonen vi kan benevne *lydighetsbarnet*, var den ledende gjennom hele mellomkrigstiden. Våre fremste formidlere og foreldreveiledere, med teologiprofessor Ole Hallesby i spissen, formante foreldre til ikke å spare på riset, og aldri glemme det viktigste, nemlig «at barnets egenvilje må bøyes».

Ny forskning viser likevel at majoriteten av de to siste tiårs foreldre har sluttet å slå sine barn. Det betyr slett ikke at de har abdisert fra oppdragerrollen. De vet at det er mer aktuelt enn noen gang, på grunn av tidligere og større krav til barnets sosiale ferdigheter, å forme barnet til et sosialt fellesskap med normer og regler, hjemme og

ute. Men endringene i vårt syn på barn har ført dem på nye veier for å nå dette målet. Hvorfor er ikke dette blitt feiret? Faktisk har jeg bare sett tre artikler som har trukket fram denne gladmeldingen, og for sikkerhets skyld skrev jeg dem selv. Hvem har feiret årets nye paragrafer i barneloven, som endog forbyr dask og alvorlig skremming av barn?

Etter krigen var tiden moden for en revisjon av lydighetsbarnet, og den klare arvtager var barnepsykologien med sitt budskap om barns viktige behov. Det kan vel også tenkes at lydighetsbarnet gikk ut på dato sammen med navnet Adolf. I alle fall slo *behovsbarnet* an over hele linjen, og i flere tiår har det dominert vår tenkning. Barndommen skulle forbedres ved å knytte barns behov til barns rettigheter. Vi fikk etter hvert lov til å være med barna våre på sykehus, og vi ble meget glade for det. Mange blant fagfolkene var imidlertid så lettet over å ha kommet ut av det autoritære kravet at de ikke umiddelbart så bivirkningene av et nokså endimensjonalt syn på barn. Behovsbarnet var blant annet en hanske sydd til å bli et morsbarn.

Skipet som var lastet med barnepsykologi, var i ferd med å tippe over fordi vi bare hadde fylt opp behovssiden. Vi psykologer måtte innføre et nytt begrep for at foreldrene skulle få bedre tak på livet der hjemme. Valget falt på *grensesetting*. Opprinnelig var det et hjelpeverktøy til foreldrene for å si nei til behovstyrannen og gi klar melding om at de ikke ville strekke seg lenger. Strikken kunne ryke, til smerte for begge parter. Vi foreldre måtte lære å sette grenser for oss selv. Vi behøvde ikke umiddelbart å etterkomme kravene fra et oppmerksomhetssøkende barn. Vi fikk lov til å lese ferdig avisen først. Senere ble grensesettingen flyttet fra de voksne til barna, og den ble til et uklart og til dels aggressivt budskap om å ta de uskikkelige barna, og det systematisk og hardt.

Grensesetting ble et begrep som var svært lite egnet til å gi oss de moralske og stødige samfunnsborgere vi ønsket oss som resultat. Særlig fordi det å sette grenser innebar å bli styrt utenfra, i motsetning til det egentlige målet, nemlig å sørge for at barnet blir styrt innenfra av egenkontroll, og etter hvert rede til å ta ansvar for sine handlinger.

Til alt hell har de to siste tiår gitt oss nødvendig motvekt til det endimensjonale behovsbarnet. Barnet har fått full uttelling for sine mest karakteristiske trekk: lysten til å lære av voksne. Først hos oss kom danskene Jesper Juul og Dion Sommer med *kompetansebarnet* og *det åpne barnet*, som fra første leveminutt søker mål og mening ut av den verden det har kommet til. Vi fikk et nytt grunnleggende budskap: Det lille, nye mennesket viser med all tydelighet at det ikke finnes noen sterkere drivkraft enn læringsinstinktet.

«Majoriteten av de to siste tiårs foreldre har sluttet å slå sine barn. Det betyr slett ikke at de har abdisert fra oppdragerrollen»

Det som nå blir fremhevet, er at menneskebarnet har et uendelig åpent og formbart system med seg inn i verden. Gjennom sin påvirkbarhet kan vi sikre oss at de blir moralske, kompetente og livsglade medlemmer av familien, samfunnet og den kulturen de vokser opp i. Til dette har de fått størst fleksibilitet, lengst veksttid og best læringsevne blant alle skapninger. Og det som først og sist er formbart av erfaringene og forskningen, det er barnas hjerne. Siden barnet betraktes som enormt formbart, blir det viktig å sørge for at det først og fremst blir formet av stabile og positive relasjoner til mennesker. Det motsatte er å bli overlatt til seg selv, forsømt og neglisjert. Hos det formbare barnet skal den umåtelig reaktive følelseshjernen, ladet med kamp- og fluktsentre, modelleres til å bli en nyttig moralsk veileder i livet, styrt av kognitive strukturer som består av språk og oppskrifter (også kalt skripter), senere omformet til holdninger. Det vil si retningsgivere for hva som er ondt og godt, rett og galt i det menneskelige samspillet i en gitt kultur.

Det åpne og formbare forskerbarnet tar inn det som kommer. I det moderne samfunnet mangler det ikke på tilbud om påvirkning. Derfor er tilknytningen til stabile voksne med ubetinget kjærlighet og god forstand den beste garanti og den beste beskyttelse. Da må vi ta vår rolle som veiledere for nye, for ikke å si nyfødte, forskere alvorlig. Hva vil vi at de skal forske på? Hvor mye skal være fri forskning, og hvor mye skal være målstyrt oppdragsforskning? Kan vi ødelegge forskertrangen hos barna?

Fra dagens utviklingspsykologi blir vi hele tiden minnet om «det gyldne triangel». Det består av barnets medfødte kapasiteter, dets sterke læringsinstinkt og vår egen biologisk rotfestede lærerrolle og rollemodell. Barna elsker å lære av oss, og de vil ligne oss. Imitasjon er kulturens motor. Samtidig blir vi også fortalt at vi kan bli bedre og mer målrettede hjelpere til barn som har opplevd brudd og påkjenninger i tidlig barndom.

Mens jeg sitter og skriver om at vi kan feire, med takk til blant annet besteforeldrene i Psykologforeningen, at majoriteten av norske foreldre for lengst har sluttet å slå sine barn, tikker siste nytt fra Los Angeles Times via Jesper Juul inn på min e-post. Barn som blir slått, taper flere IQ-poeng. Endog episodiske klaps gir merkbare poengtap. Forklaringen har vi. Det å leve med konstant frykt og stress kan skade hukommelsesfunksjonen. Da er det tid for å feire barnekunnskapens inntogsmarsj i barneoppdragelsen, inkludert i den nye barneloven. Til sammen har vi minimalisert et betydelig nasjonalt IQ-tap. Vi får likeverdige og lykkeligere barn, og siden dette er en festtale, våger jeg denne avslutningen: Verden går framover, den har ikke noe annet sted å gå!

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 46, nummer 11, 2009, side 1096-1097

TEKST

Magne Raundalen